

Rapportage Integrale aanpak terrorisme

december 2017 - april 2019

Inhoudsopgave

Inleiding 3

Verwerven

Versteving informatie-uitwisseling: 5

Versterking detectie jihadisten en radicalisering in de vreemdelingenketen: 6

Voorkomen

Doorontwikkeling van de lokale aanpak: 7

Verbreding van de preventieve aanpak van radicalisering en extremisme: 8

Aanpak personen met verward gedrag en potentieel gewelddadige eenlingen: 10

Preventieve bestuurlijke maatregelen: 10

Aanpak terroristische en extremistische propaganda en gebruik digitale media: 12

Aanpak terrorismefinanciering: 13

Inzet in het buitenland: 14

Verdedigen

Versterking bewaken beveiligen van personen, objecten en *soft targets*: 16

Investeren in beveiliging burgerluchtvaart: 17

Vorbereiden

Uniforme gezamenlijke voorbereiding: 18

Vervolgen

Versterken opsporing en vervolging terrorismeverdachten: 20

Aanpak terugkeerders: 21

Maatwerk in detentie, re-integratie en *disengagement*: 21

Inleiding

De Nederlandse overheid staat voor het behoud van onze veiligheid en democratische rechtsorde. Extremistische en terroristische groepen en personen bedreigen en ondermijnen onze democratie. Niet alleen wanneer zij geweld plegen en zich buitenwettelijk gedragen, maar ook wanneer zij onverdraagzaamheid en intolerantie of haat prediken en daarmee aanzetten tot radicalisering en extremisme. De afgelopen jaren heeft de overheid dan ook intensief geïnvesteerd om de dreiging uitgaand van extremisme en terrorisme het hoofd te bieden. Deze rapportage presenteert de inzet sinds eind 2017 tot april 2019 en geeft een aantal van de bereikte mijlpalen weer. Daarnaast wordt een vooruitblik geboden op een aantal aandachtspunten voor de komende periode.

Zoals het meest recente Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (49)¹ laat zien is de dreiging van terrorisme en extremisme in Nederland van karakter veranderd, maar niet verminderd. De steekincidenten in Den Haag en Amsterdam in 2018, de arrestaties in verband met een aanslagplan in september 2018, en ook de schietpartij recent in Utrecht passen in het huidige dreigingsbeeld. Investering in terrorismebestrijding

blijft dus noodzakelijk. Omdat het jihadisme nog altijd de bepalende factor in het dreigingsbeeld is, is bijzondere aandacht hiervoor in de aanpak van extremisme en radicalisering nog steeds gerechtvaardigd. Tegelijkertijd zijn er ontwikkelingen in het dreigingsbeeld, zoals de opleving van rechts-extremisme en de mogelijke impact van het gepolariseerde maatschappelijke debat op extremistische ‘lone actors’, die maken dat de aanpak op onderdelen is verbreed naar andere vormen van extremisme.

In de integrale aanpak terrorisme² staan vijf ‘interventiegebieden’³ centraal: verwerven, voorkomen, verdedigen, voorbereiden en vervolgen. Deze interventiegebieden vullen elkaar aan en overlappen deels. Resultaten zijn veelal met elkaar verbonden omdat het onderdeel uitmaakt van een integrale aanpak, en dienen dan ook in samenhang te worden gezien. De kern van deze integrale aanpak blijft een brede benadering, waarbij alle vormen van terrorisme en extremisme – uit welke ideologische hoek dan ook – worden tegengegaan en zowel repressieve als preventieve maatregelen beschikbaar zijn om de bestaande terroristische beweging te bestrijden en nieuwe aanwas te

voorkomen. Dit vergt altijd maatwerk. Bovendien zijn de effecten van preventieve maatregelen diffuus en veelal indirect; het veld van contraterrorisme is bij uitstek niet maakbaar. Daarom wordt geïnvesteerd in multidisciplinaire samenwerking. Telkens dient een afweging te worden gemaakt in hoeverre een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer en andere vrijheden te rechtvaardigen is. Daarnaast dient te worden opgemerkt dat terrorismebestrijding geen geïsoleerd beleidsterrein is. Er wordt dan ook gekeken naar waar aansluiting gezocht kan worden bij andere beleidsterreinen, zoals criminele ondermijning en polarisatie, en waar geleerde lessen uit de praktijk overgenomen zouden kunnen worden.

De dreiging vanuit extremisme en terrorisme is inmiddels structureel in Europese samenlevingen, waardoor het zaak is om ook in tijden van veranderende dreiging ervoor te zorgen dat opgebouwde en versterkte structuren voor signalering en samenwerking op orde blijven. Mede omdat het deels onvoorspelbaar is hoe (internationale) ontwikkelingen zich zullen ontploffen

¹ Kamerstuk 29754, 2018-2019, nr. 491.

² Kamerstuk 29754, nr. 436.

³ Nationale Contraterrorismestrategie 2016-2020, beschikbaar via https://www.nctv.nl/binaries/CT-strategie%202016-2020_tcm31-80007.pdf.

in Nederland. Zo is sprake van een heroriëntatie van de Nederlandse jihadistische beweging, waarbij meer nadruk ligt op propaganda en werving, maar waarvan nog niet duidelijk is in welke richting deze zich ontwikkelt. Daarnaast valt bijvoorbeeld te denken aan het actuele vraagstuk rondom terugkeerders uit Syrië en Irak, ontwikkelingen binnen links- en rechts-extremistische hoek en aan de terugkeer in de samenleving van ex-gedetineerden die veroordeeld zijn voor terroristische misdrijven.

Daarnaast is het belangrijk om meer aandacht te hebben voor het tijdig onderkennen van tendensen in de samenleving die op langere termijn een negatief effect kunnen hebben op de democratische rechtsorde en mogelijk ook de nationale veiligheid.

Ondanks alle inzet kan niet worden uitgesloten dat Nederland te maken krijgt met een aanslag, zoals we helaas de afgelopen periode ook hebben gezien. Volledige veiligheid kan niet worden gegarandeerd. De overheid doet er alles aan, binnen de grenzen van onze rechtstaat, om personen die aanzetten tot geweld of geweld plegen op te sporen en te berechten. Tegelijkertijd wordt geïnvesteerd in de weerbaarheid van onze samenleving om weerstand te kunnen bieden aan pogingen die te verdelen. Immers, de weerbaarheid van

het overgrote deel van de burgers zorgt voor stabiliteit in de maatschappij. Dit maakt het mogelijk om een gerichte inzet te leveren op de aanpak van uitwassen zoals terrorisme en extremisme.

Verwerven

Het fundament van alle onderdelen van de aanpak van terrorisme en (gewelddadig) extremisme bestaat uit het tijdig zicht krijgen op en duiden van (potentiële) dreigingen in of tegen Nederland en de Nederlandse belangen in het buitenland. Zonder (inlichtingen) informatie is interveniëren, in welk stadium dan ook, onmogelijk. Een cruciaal aspect waar de afgelopen periode op is ingezet is de versteviging van informatie-uitwisseling, zowel op en tussen internationaal, nationaal als lokaal niveau. Daarnaast is er specifiek aandacht voor het onderkennen van signalen van radicalisering in de vreemdelingenketen.

Versteviging informatie-uitwisseling

Informatie-uitwisseling en samenwerking, zowel op internationaal, nationaal als lokaal niveau, zijn prioriteiten voor Nederland waar de afgelopen jaren hard aan gewerkt is. Het ontsluiten, verwerken, analyseren en delen van informatie is van groot belang voor het tijdig onderkennen van potentiële terroristen en het treffen van passende maatregelen.

Vanzelfsprekend is er aandacht voor privacy-overwegingen naast het veiligheidsbelang in de afweging om informatie te delen.

De investeringen in inlichtingenonderzoek door het kabinet hebben geleid tot een capacitaire groei van de AIVD ten behoeve van onderzoek naar radicaliserings-tendensen. Hierdoor heeft de AIVD in het afgelopen jaar een beter beeld weten te krijgen op dit onderzoeksterrein. Indien er handelingsperspectief voor ketenpartners van de AIVD aanwezig was, zijn deze in staat gesteld te handelen doormiddel van ambtsberichten. In vergelijking met voorgaande jaren was de AIVD daar, mede dankzij deze investeringen, vaker toe in staat.

Internationale informatie-uitwisseling is ook in 2018 weer verbeterd, zowel als het gaat om de hoeveelheid gedeelde gegevens, het gebruik daarvan en de (kwaliteit van) de systemen. Informatiedeling door de EU lidstaten blijft toenemen, zoals te zien in de

stijgende trend in rapportages van de Europese Commissie, agentschappen zoals Europol en van de Europese Contraterrorisme Coördinator. Ook wordt vaker gezamenlijk opgetrokken in zogeheten *Joint Investigation Teams* die door Europol en Eurojust ondersteund worden. In Europees verband is de samenwerking van veiligheidsdiensten verankerd binnen de *Counter Terrorism Group* (CTG), waarin de AIVD een voortrekkersrol heeft. Nederland zet zich sterk in om deze samenwerking verder te consolideren en uit te bouwen, om meer operationele informatie uit te wisselen. Ook in 2018 zijn er operationele successen geboekt, waarbij in Europa personen zijn opgepakt en plannen zijn verstoord.

Specifiek wordt ook ingezet op de **analyse van passagiersgegevens**, waarmee inzicht kan worden verkregen in opvallende reisbewegingen, binnen en buiten de EU, waardoor potentiële dreigingen kunnen worden onderkend en een belangrijke gerichte bijdrage kan worden geleverd aan het voorkomen, opsporen, onderzoeken en vervolgen van terroristische misdrijven en ernstige criminaliteit.

Bestrijding terrorisme en ernstige criminaliteit met analyse passagiersgegevens

- Implementatie Europese Passenger Name Records (PNR) richtlijn in nationale wetgeving.
- Oprichting Passagiers Informatie Eenheid (Pi-NL).
- Operationeel alles gereed, van start zodra richtlijn is aangenomen.
- Overdracht van *Travel Information Portal* (TRIP) systeem aan de Verenigde Naties voor een mondiale implementatie van VNVR resolutie 2396 en gebruik van passagiersgegevens.

Versterking detectie jihadisten en radicalisering in de vreemdelingenketen

Om de kans te vergroten dat signalen van radicalisering vroegtijdig worden opgemerkt en opgepakt, heeft de vreemdelingenketen de afgelopen jaren ingezet op het versterken van samenwerking, informatiedeling en het vergroten van bewustzijn bij medewerkers en partners in de vreemdelingenketen. Dit heeft betrekking op de asielprocedure, op de periode van opvang door het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA), op het beter zicht krijgen op personen die onrechtmatig in Nederland verblijven en op een adequate overdracht van relevante informatie aan de gemeente bij uitplaat-

sing. Er wordt continu gezien hoe de meldstructuur voor signalen die aan de nationale veiligheid kunnen raken, kan worden verbeterd.

De Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) verricht naast een screening op asielzoekers sinds september 2016 ook een screening op de gezinsleden die in aanmerking komen voor gezinshereniging, onder andere op het gebied van aspecten die mogelijk de nationale veiligheid raken⁴. Verder is de aansluiting en informatie-uitwisseling met partijen op lokaal niveau verbeterd. Partijen in de vreemdelingenketen weten de lokale casusoverleggen beter te vinden en in 2018 is nader samengewerkt om informatiedeling te verbeteren tussen de IND, Nationale Politie (NP) en Koninklijke Marechaussee (KMar) wanneer er sprake is van mogelijke betrokkenheid bij terrorisme en/of radicalisering. Daarnaast is in internationaal verband toenadering gezocht door de migratiediensten op het onderwerp van nationale veiligheid.

Niet alleen in de asielprocedure maar ook in de opvang van het COA en in de gemeente is er aandacht voor signalen die relevant zijn voor de nationale veiligheid. Om zulke signalen beter te kunnen duiden en te zorgen voor

een goede opvolging, is in 2017 een pilot **Landelijk Interventieteam Vreemdelingenketen (LIV)** gestart. Het gaat daarbij om het vroegtijdig signaleren van de psychische kwetsbaarheid bij vreemdelingen en vergunninghouders, als mogelijke risicofactor voor radicalisering, en het waar nodig bieden van ondersteuning. Daartoe wordt samengewerkt en informatie uitgewisseld tussen het sociale domein en het veiligheidsdomein.

Landelijk Interventieteam Vreemdelingenketen

- In 2017 opgericht en bedoeld voor asielzoekers en recente vergunninghouders asiel waarbij het vermoeden bestaat dat zij in ISIS strijdgebied hebben verbleven. Coördinatie ligt bij het Landelijk Steunpunt Extremisme.
- Een multidisciplinair team met expertise op het gebied van radicalisering, jihadisme en/of (oorlogs)trauma beoordeelt of er sprake is van (toenemende) radicalisering en geeft een inschatting of psychische problematiek een rol speelt.
- Het team adviseert lokale partijen over de juiste zorg en ondersteuning, ook veiligheid.
- Sinds de oprichting is het LIV ruim **20** keer ingezet en is een advies gegeven aan COA of gemeente. Dit betreft zowel minderjarigen als volwassenen.

⁴ Zie ook: Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 19 637, nr. 2368.

Voorkomen

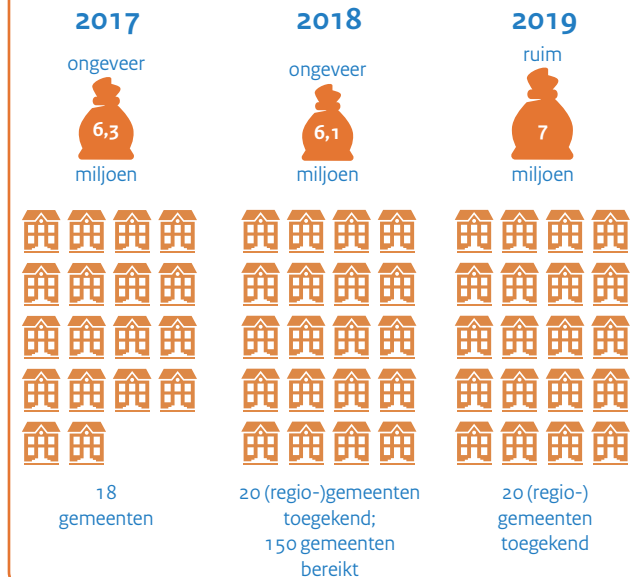
De inzet zoals hieronder beschreven is gericht op het voorkomen en verstoren van extremisme en terrorisme en het vrijdelen van aanslagen. De overheid zet zich ervoor in om aan de voorkant van de aanpak te komen, want voorkomen is immers beter dan genezen. Het afgelopen jaar heeft zowel de regering als de Tweede Kamer de noodzakelijke inzet op preventie van radicalisering en extremisme wederom bevestigd als gedeeld belang⁵. Belangrijke elementen van de inzet zijn de doorontwikkeling van de lokale aanpak op gemeentelijk en regionaal niveau en de verbreding van de preventieve aanpak naar het sociaal domein en andere vormen van extremisme. Specifieke aandacht is er onder andere voor potentieel gewelddadige (extremistische) eenlingen. Het inzetten van preventieve bestuurlijke maatregelen kan een onderdeel zijn van de lokale aanpak. Daarnaast ligt een focus op het aanpakken van terroristische propaganda – online en offline – en het tegengaan van terrorismefinanciering. Tot slot werkt Nederland ook in

het buitenland aan het voorkomen van extremisme en terrorisme, omdat onze binnenlandse veiligheid sterk verweven is met ontwikkelingen in het buitenland.

Doorontwikkeling van de lokale aanpak

Gemeenten spelen als bevoegd gezag voor openbare orde en veiligheid een cruciale rol in het tegengaan van radicalisering en het reduceren van dreiging die uit kan gaan van extremistische personen. Het Rijk draagt een landelijke verantwoordelijkheid voor het functioneren van de gehele aanpak op extremisme en terrorisme en voor de samenwerking tussen betrokken ketenpartijen. Het Rijk ondersteunt gemeenten actief met als doel ze te versterken in hun regierol richting partners, op een wijze die recht doet aan de lokale situatie. Hierbij wordt specifiek geïnvesteerd in het ontsluiten van kennis en kunde, zodat lokale verschillen in de aanpak niet ontstaan uit willekeur, maar door de toepassing van maatwerk in de lokale context. De afgelopen jaren zijn gemeenten waar de problematiek het meest speelt intensief ondersteund, onder andere met zogenoemde **versterkingsgelden**. In 2018 concentreerde de inzet zich op de aansluiting

Versterkingsgelden 2017-2019

van kleinere gemeenten bij kennis en ervaring van 'regiogemeenten', kennisversterking en aansluiting met het sociaal domein op lokaal niveau. De focus ligt daarbij op het versterken van regio's (bijvoorbeeld via de veiligheidshuizen) en (ervaren) gemeenten binnen regio's zodat zij de omliggende gemeenten beter kunnen ondersteunen. De **Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS)** heeft geïnvesteerd in de kennisversterking van gemeenten, onder andere met de 'Handreiking lokale netwerken'⁶.

⁵ In de Kamerbrief preventie van 26 april 2018 van de minister van SZW (kamerstuk 29754, nr. 448) en tijdens het AO preventie op 20 juni 2018.

Expertise-unit Sociale Stabiliteit

- Individuele advisering van circa **100** gemeenten in 2018, over onder andere het opbouwen van (sleutelfiguren)netwerken.
- De 'handreiking lokale netwerken' biedt concrete handvatten over het opzetten en onderhouden van netwerken op lokaal niveau.
- ESS heeft in 2018 samen met BZK en NCTV onderzoek gedaan naar welke ondersteuningsbehoeften gemeenten hebben, op het vlak van inclusie, polarisatie, problematisch gedrag, ondermijningsgedrag, radicalisering en (gewelddadig) extremisme.
- Doel is om in 2019 tot een samenhangend aanbod te komen voor gemeenten zodat er integrale ondersteuningstrajecten ontstaan.

Daarnaast is in 2018 geïnvesteerd om het sociaal domein (jeugd, onderwijs, zorg en welzijn) als volwaardig partner onderdeel te laten uitmaken van de lokale integrale aanpak ten behoeve van vroegtijdige signale-

6 Handreiking lokaal netwerk van sleutelfiguren: Samen werken aan preventie van polarisatie en radicalisering, via <https://www.socialestabiliteit.nl/documenten/publicaties/2018/06/18/handreiking-lokaal-netwerk-van-sleutelfiguren>.

7 Zoals beschreven in de Kabinetsreactie naar aanleiding van recente publicaties over rechts-extremisme. Kamerstuk 29 754, 2018-2019, nr. 472.

ring en het bieden van de juiste zorg. Zo ondersteunt het Platform Jeugd preventie Extremisme en Polarisatie (Platform JEP) in samenwerking met de NCTV, ESS en Stichting School & Veiligheid (SSV) enkele gemeenten met het ontwikkelen en uitvoeren van een plan van aanpak om de aansluiting met het sociaal domein te verbeteren.

Het kabinet streeft, zoals ook aangegeven in het regeerakkoord, naar het vergroten van de effectiviteit van het preventiebeleid. Om deze reden is gewerkt aan een **evaluatie toolkit voor gemeenten**.

Verbreding van de preventieve aanpak van radicalisering en extremisme

Hoewel jihadistisch gemotiveerd terrorisme het zwaartepunt vormt in het huidige dreigingsbeeld, is de integrale aanpak terrorisme in veel gevallen generiek en kan deze worden verbreed om verschillende vormen van extremisme aan te pakken. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor de aanpak van links- en rechts-extremisme⁷. Dit betekent dat zoveel mogelijk aangesloten wordt bij de bestaande structuren voor samenwerking, signalering en interventie wanneer betrokken partijen zich geconfronteerd zien met andere vormen van extremisme en radicalisering. Vanuit de Rijksoverheid is een landelijk ondersteuningsaanbod beschikbaar⁸ ter

Toolkit evidence based werken preventie radicalisering voor gemeenten:

- Doel is ondersteuning bieden bij de ontwikkeling van interventies en evaluatie op proces en effect.
- Er wordt bekeken hoe gemeenten gerichte (offline) ondersteuning kunnen krijgen en hoe de opgedane kennis onderling kan worden gedeeld.
- Naar verwachting is de toolkit rond april 2019 gereed.
- De toolkit is vanaf 2019 ook verbonden aan de toekenning van versterkingsgelden (voor toegekende projecten boven een bepaald bedrag).

bevordering van de handelingsvaardigheid van ketenpartners en professionals, met een specifieke focus op samenwerking met het jeugd- en onderwijsdomein. Hierbij is aandacht voor alle vormen van extremisme, vanuit welke ideologische hoek dan ook. Zo biedt het **Rijksopleidings- instituut tegengaan Radicalisering (ROR)** trainingen aan, onder andere specifiek gericht op jeugddomein en GGZ, voor het herkennen van signalen van radicalisering. Daarnaast is een training ontwikkeld over rechts- en links-extremisme. Sinds februari 2018

8 Een uitgebreidere toelichting op dit ondersteuningsaanbod en het gebruik daarvan is te vinden in de bijgevoegde 'Bijlage moties en toezeggingen'.

ondersteunt het **Platform JEP** professionals en vrijwilligers in het jeugddomein. Samen met deskundigen en professionals van de ESS, het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en **Stichting School en Veiligheid** (SSV) wordt ook de komende periode gekeken naar de vraag wat er nodig is om een impuls te geven aan een betere samenwerking tussen onderwijs en jeugd- en jongerenwerk. Het **Landelijk Steunpunt Extremisme** (LSE) ondersteunt families en helpt mensen om uit extremistische netwerken te stappen. In 2018 is het LSE positief geëvalueerd⁹. Verder vindt in opdracht van de minister van VWS een meerjarig onderzoek plaats naar wat nodig is om veerkrachtige identiteitsvorming mogelijk

Rijksopleidingsinstituut tegengaan Radicalisering (ROR)

te maken die beschermt tegen radicalisering en democratisch burgerschap bevordert.

Platform Jeugd preventie Extremisme en Polarisation (Platform JEP) in 2018

- **45** bijeenkomsten rond preventie radicalisering en polarisatie voor professionals en bestuurders uit het sociaal domein, rond thema's als: voorkomen professionele eenzaamheid, verbeteren samenwerking sociaal domein, wat te doen bij vermoedens van radicalisering, informatie delen, en verbinding maken met jongeren met extreme idealen.
- Meer dan **1000** professionals bereikt (van jongerenwerk, maatschappelijk werk, jeugdhulp, jeugdgezondheidszorg, jeugdbescherming, jeugd-reclassering tot de wijkagent).
- Online platform meer dan **10.000** keer bezocht.

Stichting School en Veiligheid (SSV) in 2018

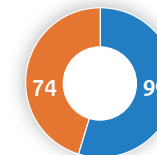
- **38** trainingen radicalisering voor docenten.
- **680** deelnemers vanuit PO, VO en MBO.
- Ca. **50** adviesgesprekken met scholen.

⁹ Andersson Elffers Felix (AEF), 20 november 2018, "Evaluatie Forsa en Familiesteunpunt". Beschikbaar via: <https://www.nctv.nl/actueel/nieuws/2018/aanpak-landelijk-steunpunt-extremisme-geëvalueerd.aspx>.

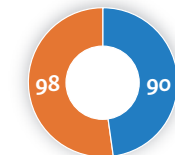
Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE)

- Het LSE wordt jaarlijks gesubsidieerd vanuit de Versterkingsgelden.
- Familiesteunpunt (FSP) en Forsa zijn geëvalueerd in 2018. Er zijn goede resultaten behaald met ondersteuningstrajecten. Vanaf de start in 2015 zijn **26** individuele personen en **65** families begeleid.
- De volgende vragen en aanvragen zijn beantwoord:

164 informatie-aanvragen

188 consultatievragen

■ FSP ■ Forsa

- In 2018 is een pilot gestart voor begeleiding in geval van radicalisering vanuit rechts-extremisme.
- De komende jaren zal een grote focus liggen op het verder ontwikkelen van de kennis- en expertisefunctie en borging van dienstverlening na 2020.

Aanpak personen met verward gedrag en potentieel gewelddadige eenlingen

Een effectieve aanpak van personen met verward gedrag¹⁰ vraagt om maatwerk, waarbij door stevige samenwerking tussen gemeenten, GGZ, en andere (keten)partners zoals politie, tijdig passende maatregelen worden genomen om de persoon de juiste hulp te bieden en verder afglijden of incidenten te voorkomen. Het zwaartepunt van de aanpak ligt in de regio, waarbij de Veiligheidshuizen een grote rol spelen als het gaat om complexe problematiek. In dit kader ondersteunt het ministerie van Justitie en Veiligheid momenteel de regio's Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht en de regio's Oost-Brabant, Hollands Midden en Noord-Holland Noord om te komen tot een verbetering van de ketensamenwerking en triage op het snijvlak van zorg en veiligheid en de ontwikkeling van een sluitende, individuele persoonsgerichte aanpak. Vroegsignalering en monitoring van problematiek, toeleiding naar passende zorg en aanpak van problemen op het gebied van wonen, dagbesteding en schulden en voorkoming van

¹⁰ Zie bijvoorbeeld de Kamerbrief over een goed werkende aanpak van personen met verward gedrag, Kamerstuk 25424, nr. 424, en de Kamerbrief 'Vervolg op het Schakelteam personen met verward gedrag', Kamerstuk 25424, nr. 445. De eindrapportage van het Schakelteam Personen met Verward Gedrag, getiteld: 'Op weg naar een persoonsgerichte aanpak', is beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/09/01/op-weg-naar-een-persoonsgerichte-aanpak>.

escalatie zijn belangrijke elementen. De insteek is om deze werkwijze landelijk dekkend te maken.

Team Dreigingsmanagement (TDM) is actief als preventieteam in de aanpak van Potentieel Gewelddadige Eenlingen (PGE). Binnen het team werken politie- en zorgprofessionals samen om het risico op geweld vanuit extremistische PGE goed te kunnen duiden. Doel is het verminderen of wegnemen van de dreiging die uitgaat van deze personen in Nederland en het voorkomen van escalatie. TDM werkt volgens het Stelsel Bewaken en Beveiligen primair voor het rijkso domein, maar staat ook de regionale politie-eenheden bij als landelijk expertise centrum PGE. Voor 2019 zijn trainingen beschikbaar om de PGE aanpak binnen de politie verder uit te rollen.

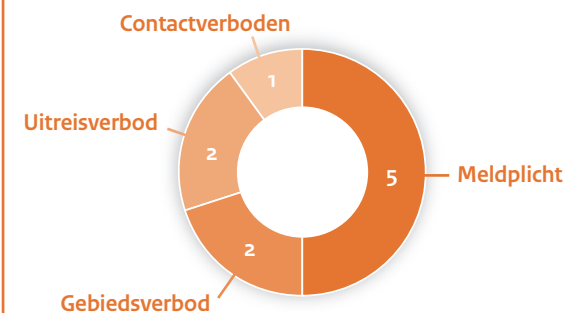
Preventieve bestuurlijke maatregelen

Om terroristische misdrijven, geweld en aanslagen te voorkomen, heeft de overheid een aantal bestuurlijke maatregelen tot zijn beschikking die ingezet kunnen worden als aanvulling op de lokale aanpak. Zo kan de **Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding (Twbmt)** ingezet worden voor een persoon wiens gedragingen een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid. De wet heeft een tijdelijk karakter en vervalt vijf jaar na inwerkingtreding. Het Weten-

schappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) monitort de werking van de wet. In maart 2019 is een onderzoeksrapportage gepubliceerd¹¹, die ziet op de eerste periode na de inwerkingtreding van de Twbmt. Ook zal het WODC zorgdragen voor een evaluatie van de wet. Deze evaluatie zal uiterlijk 1 maart 2020 naar de Tweede Kamer worden gezonden. Daarnaast is er de

Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding (1 maart 2019)

- Vanaf 1 maart 2017 zijn in totaal **6** personen in aanmerking gekomen voor een maatregel o.g.v. de Twbmt.
- Van deze zes personen zijn er op dit moment nog **3** personen met een actieve maatregel.
- In totaal zijn er **10** maatregelen opgelegd:

¹¹ Beschikbaar via <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2863-nulmeting-tijdelijke-wet-bestuurlijke-maatregelen-terrorismebestrijding.aspx>.

Bevriezingsmaatregel en sancties

(1 maart 2019)

- Er zijn sinds juli 2017 tot eind 2018 **30** personen geplaatst op de nationale sanctielijst terrorisme. **2** personen zijn van die lijst gehaald.
- De bevriezingsmaatregel is onderdeel van de integrale aanpak terrorisme. In 2018 is de focus van het bevrozingsoverleg te komen liggen op de halfjaarlijkse heroverwegingen waarbij er wordt afgewogen welke (set van) maatregelen het meest effectief is in het reduceren van de dreiging.
- Het bevriezingsprotocol op de website van de rijksoverheid is geactualiseerd om meer transparantie te bieden over het proces van de nationale sanctielijst terrorisme.

mogelijkheid om op basis van de Paspoortwet het **paspoort te signaleren** van personen die een bedreiging vormen. Ook bestaat de mogelijkheid om **tegoeden te bevrozen** van een persoon of organisatie. Bovendien is sinds 2017 meermaals het **Nederlandschap ingetrokken** op basis van de Rijkswet op het Nederlandschap (RWN). Dit is een ingrijpende maatregel, maar dient om de nationale veiligheid te beschermen.

Paspoortmaatregel (1 maart 2019)

- Het aantal actieve signaleringen is **185**.
- Er wordt doorlopend gekeken naar de noodzaak van het voortduren van de paspoortmaatregel in individuele gevallen. Wanneer het gegronde vermoeden van uitreis niet langer bestaat, wordt de signalering opgeheven. Dit is in circa **125** gevallen gebeurd.
- Het handhaven van de maatregel is ook van belang in het kader van het detecteren van (de terugkeer van) onderkende uitreizigers.

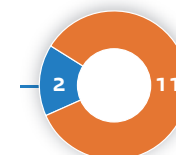
Ingetrokken visa extremistische sprekers buiten Schengen (1 maart 2019)

- Sinds februari 2015 is van **15** personen de visumaanvraag afgewezen of het reeds verleende visum, afgegeven door Nederland of een andere Schengen lidstaat, ingetrokken wegens een gevaar voor de openbare orde, omdat zij aanzetten tot haat en/of geweld. In deze rapportageperiode betreft dat één persoon.
- Deze personen zijn tevens gesignaleerd in het Schengen Informatie Systeem (SIS), om te voorkomen dat zij toegang krijgen tot het Schengen gebied.

Intrekken Nederlandschap (1 maart 2019)

- Dreiging voor nationale veiligheid in verband met aansluiting bij terroristische organisatie.
- Intrekken Nederlandse nationaliteit gaat gepaard met een ongewenst verklaring, waardoor het voor deze personen moeilijker wordt om naar Nederland te komen.

Intrekkingsbesluiten na onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf (art 14.2b RWN)

Intrekkingsbesluiten in het belang van de nationale veiligheid (art 14.RWN)

- Er zijn **6** voornemens uitgebracht waarop nog een besluit moet volgen.
- Het gaat om nog lopende procedures. Inmiddels zijn **3** personen vrijwillig vertrokken uit Nederland.
- Er is mogelijk sprake van knelpunten bij uitvoering van deze maatregel; bijvoorbeeld interferentie met (maatregelen ihkv) integrale persoonsgerichte aanpak.
- In 2019 zal onderzoek plaatsvinden naar de effecten van intrekken van het Nederlandschap o.b.v. de Rijkswet op het Nederlandschap.

Tot slot zijn er bestuurlijke mogelijkheden om te voorkomen dat extremistische sprekers die oproepen tot haat of geweld een podium krijgen in Nederland. Wanneer extremisme aanzet tot het zaaien van haat en verdeeldheid in onze samenleving, staat dit op gespannen voet met de Nederlandse democratische rechtsorde. **Visumplichtige extremistische sprekers** kunnen geweerd worden zodat ze hun boodschap niet kunnen verspreiden.

Aanpak terroristische en extremistische propaganda en gebruik digitale media

De overheid werkt op nationaal en internationaal niveau aan het tegengaan van de verspreiding van terroristische en extremistische propaganda. Extremistische propaganda, van welke ideologische signatuur dan ook, zowel online als offline, probeert te bewerkstelligen dat personen worden gerekruteerd voor de extremistische beweging. Vanuit de overheid is de afgelopen jaren dan ook ingezet op het verwijderen en ondermijnen van gewelddadig extremistische propaganda enerzijds en het versterken van de (digitale) weerbaarheid anderzijds. Het Openbaar Ministerie (OM) kan optreden indien de grenzen van het strafrecht worden overschreden.

Digitale media zijn de afgelopen jaren steeds belangrij-

ker geworden. Zowel voor het verspreiden van extremistisch en terroristisch gedachtegoed en instructies, maar ook voor het aangaan en onderhouden van contacten, deels via sociale media maar ook via meer gesloten apps. Er wordt vanuit de Rijksoverheid ingezet op een **integrale multidisciplinaire aanpak** van extremistisch en terroristisch gebruik van digitale media. **De Internet Referral Unit** (IRU) bij de politie ondersteunt deze aanpak door het signaleren en het verzoeken tot verwijderen van jihadistische content.

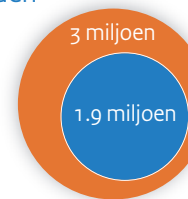
De Europese Commissie heeft in het najaar van 2018 een voorstel gedaan voor een EU-verordening ter voorkoming van verspreiding van terroristische online content. De voorgestelde verordening beoogt de oprichting van een grensoverschrijdend systeem waarmee terroristische uitlatingen zo snel mogelijk (binnen een uur) van het internet worden verwijderd. Aangezien het internet en daarmee ook de terroristische propaganda niet gebonden zijn aan landsgrenzen, overstijgt het beoogde grensoverschrijdend systeem nationale wetgeving en jurisdictie. Nederland is hier in principe voorstander van, maar vindt het bieden van voldoende waarborgen een belangrijk aandachtspunt en heeft derhalve tegen gestemd. Mocht de verordening tot uitvoering komen dan zal Nederland zich inzetten om deze waarborgen te behouden.

Programma Integrale aanpak

Opensource Terrorisme en Extremisme

- Bestaat sinds eind 2017, met een doorlooptijd van vijf jaar.
- Samenwerkende partners: NP, Kmar, NCTV, AIVD en MIVD.
- Werken aan verdere bundeling van hun taalkundige, technische en inhoudelijke expertise
- Doel is vroegtijdig extremistische/terroristische structuren en activiteiten onderkennen en faciliteren interventies vanuit gezamenlijke analyse, teneinde de jihadistische beweging (online) tegen te gaan.
- Internet Referral Unit (IRU); opgestart in 2016 met een pilot, in 2017 echt van start.
- Verzoekt hosting providers om op vrijwillige basis jihadistische content te verwijderen; in 2018 zijn 1234 URL's opgespoord.
- Samenwerking met Europol en Europese IRU.
- 3 miljoen euro uit extra CT gelden beschikbaar gesteld (o.a. voor IRU); jaarlijks 1.9 miljoen euro aan politie en KMar voor borging capaciteit.

Versterken (digitale) weerbaarheid tegen extremistische propaganda

- Sinds 2017 is een onafhankelijk fonds actief om alternatieve, verbindende geluiden te mobiliseren en de sociale weerbaarheid te versterken.
- In 2018 zijn **26** projecten gesteund.
- Evaluatie heeft aangetoond dat jongeren behoefte hebben aan meer diversiteit van verhalen in de publieke ruimte om zich aan te spiegelen en dat het gesprek, bijvoorbeeld in de klas, hierover belangrijk is.
- Daarnaast is een module ontwikkeld, gericht op het versterken van digitale weerbaarheid, die geïntegreerd is in het burgerschapsonderwijs op MBO scholen en in het voortgezet onderwijs.
- Doel hiervan is het stimuleren van kritisch denkvermogen en reflectie over digitale informatievoorziening.
- Met deze module kunnen jaarlijks meer dan **100.000** leerlingen bereikt worden.

Naast het versterken van instituties ter bescherming van de nationale veiligheid wordt ook ingezet op initiatieven die de (digitale) weerbaarheid van burgers versterken tegen extremistische propaganda. Daarom faciliteert de Nederlandse overheid maatschappelijke initiatieven die zich richten op het laten horen van geluiden die een alternatieve boodschap geven naast extremistische propaganda.

Aanpak terrorismefinanciering

Het kabinet zet in op de beperking van toegang tot financiën om terroristisch handelen en de voorbereiding daarvan te voorkomen. De belangrijkste mijlpalen van de afgelopen periode zijn de structurele inbedding van het **Project Terrorismefinanciering** binnen het Financieel Expertise Centrum (FEC) en de **pilot Buitenlandse Financiering** daarbinnen, en de publiek-private samenwerking in de **Taskforce Terrorismefinanciering**. Dit samenwerkingsverband wordt ook internationaal als vooruitstrevend gezien en vervult een voorbeeldfunctie voor publiek-private samenwerking.

FEC-project Terrorismefinanciering en pilot Buitenlandse Financiering

- Sinds 2015 loopt een project binnen FEC gericht op bestrijden terrorismefinanciering (TF).
- Inmiddels structurele inbedding FEC-project TF met 1,4 miljoen euro uit extra CT-gelden.
- Daarnaast voor aanpak TF 0,5 miljoen euro beschikbaar voor extra CTER capaciteit (4 FTE) bij Landelijke Eenheid van de Nationale Politie.
- Sinds september 2017 is er een pilot Buitenlandse Financiering (BF) binnen het FEC-project TF.
- Genereert een overzicht op nationaal niveau van casuïstiek op gebied van buitenlandse financiering.
- Dit heeft geleid tot informatiedeling en kennisopbouw, die is gedeeld met relevante partijen (o.a. gemeenten).
- In 2018 is besloten de pilot te verlengen met twee jaar, met financiële middelen vanuit het Rijk.

Taskforce Terrorismefinanciering (TF)

- Sinds juli 2017 werken OM, NP, FIU-NL en FIOD samen met private partijen (vier grootbanken en een verzekeringsmaatschappij), in het kader van publiek-private samenwerking o.b.v. art 20 Wpg.
- In juni 2018 is besloten de TF Taskforce met een jaar te verlengen.
- Samenwerking wordt gezien als internationaal vooruitstrevend; Financial Action Task Force (FATF) en verscheidene VN-Veiligheidsraad resoluties (1373, 1267, 2253 en 2368) stimuleren publiek-private samenwerking.
- In 2018 zijn circa **300** ongebruikelijke - en daarmee mogelijk terrorisme gerelateerde - transacties (OT's) onderkend, waarvan zo'n 63% door FIU-NL verdacht is verklaard. Deze zijn en worden nader onderzocht.
- Percentages laten een significant verschil zien in doormeldpercentages tussen reguliere ongebruikelijke transacties (circa 10%) en diegene afkomstig uit de Taskforce (ruim 60%). Dit kan gezien worden als belangrijke indicator voor het succes van de samenwerking.

Inzet in het buitenland

Interne veiligheid is direct afhankelijk van externe veiligheid. De terroristische dreiging is grensoverschrijdend en het tegengaan van nieuwe dreigingen is een gezamenlijke uitdaging. Een internationaal netwerk, internationale samenwerking en informatie-uitwisseling en capaciteitsopbouw zijn daarom van belang.

Nederland pleit er in EU-verband voor dat ieder land een integrale aanpak heeft van terrorisme en extremisme, met nadruk op het vroegtijdig signaleren en interveniëren bij signalen van radicalisering. Nederland heeft een actieve rol gespeeld in de totstandkoming van aanbevelingen voor een versterkte coördinatiestructuur op EU-niveau, met als doel het vergroten van de effectiviteit van de EU-inzet. Hiermee worden lidstaten ondersteund bij het vormgeven van een preventieve aanpak. Deze aanbevelingen zijn in juni 2018 aangenomen door de JBZ-raad. Nederland levert een bijdrage door de detachering van een inhoudelijk expert voor een jaar.

Nederland heeft tijdens het co-voorzitterschap van het *Global Counterterrorism Forum* (GCTF) nieuwe dreigingen geagendeerd, die naar voren komen uit ontwikkelingen in de dreigingsanalyse, zoals terugkeerders en hun families en de connectie tussen georganiseerde crimi-

naliteit en terrorisme. Deze dreigingen zijn ook in internationaal verband van belang. Verder is het lidmaatschap van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VN) actief aangegrepen om de Nederlandse internationale positie verder te versterken op thema's zoals implementatie van resolutie 2396 over *Foreign Terrorist Fighters*, preventie en de connectie met ontwikkelingssamenwerking, en *accountability* in het kader van vervolging en berechting van ISIS-strijders.

Om informatie-uitwisseling te bevorderen en capaciteitsopbouw in derde landen te ondersteunen, is een internationaal diplomatiek netwerk opgebouwd van CT-experts in verschillende regio's. Deze regionale CT-experts van het ministerie van Buitenlandse Zaken blijven actief in zes regio's, namelijk de Westelijke Balkan, Noord-Afrika, Sahel, Hoorn van Afrika, Midden-Oosten, en Zuidoost Azië. De meerwaarde van een regionale CT-expert in de Golfregio is beperkt gebleken. Deze functie zal dan ook vanaf zomer 2019 vervallen, waarbij de taken bilateraal en vanuit Nederland worden voortgezet. Verder blijven een aantal diplomatieke CT-experts actief in bilateraal verband (Marokko, Turkije, VS) en in organisaties zoals de VN en EU.¹² Zo wordt geïnvesteerd in bilaterale dialoog over CT-beleid met derde landen, waarin de uitwisseling van

kennis en expertise centraal staat. Nederland zet zich daarbij in voor een preventieve benadering met een grote rol voor het maatschappelijk middenveld en lokale gemeenschappen.

Door ondersteuning van kleinschalige, innovatieve, lokale projecten via maatschappelijke organisaties en met lokale gemeenschappen dragen diplomatieke CT-experts bij aan de weerbaarheid tegen extremistische en terroristische groeperingen en propaganda. Zo is bijvoorbeeld een project gesteund dat gericht is op het creëren van een alternatief geluid vanuit de samenleving en dat zowel in Nederland als in Tunesië wordt uitgevoerd. Zo krijgen extremistische boodschappen minder vat op onze samenleving (en daarbuiten). Naast preventieve activiteiten steunt Nederland **capaciteitsopbouw** van lokale veiligheidsautoriteiten om de expertise op terrorismebestrijding te vergroten.

¹² Zoals besproken en vastgesteld in het kader van de exercitie 'intensivering postennet' (Regeerakkoord, GVBS, BHOS-nota), waarbij aanvullende personele middelen zijn gevonden om de dalende bijdrage vanuit de CT-versterkingsmiddelen te compenseren. Kamerbrief 'Uitbreiding en versterking Postennet: de eerste tranche' van 2 juli 2018 (Kamerstuk 32734, nr. 31) en Kamerbrief 'uitbreiding en versterking postennet' van 8 oktober 2018 (Kamerstuk 32734, nr. 32).

Tot slot kan de Nederlandse krijgsmacht worden ingezet op grond van de wettelijke taak van handhaving van de internationale rechtsorde. Deze inzet draagt bij aan de bestrijding van de terroristische dreiging in Nederland. Zo heeft de krijgsmacht in 2018, in het kader van de bestrijding van internationaal terrorisme, bijdragen geleverd aan de strijd tegen ISIS in Irak en Syrië¹³ en aan de verzelfstandiging van de Afghaanse strijdkrachten in Afghanistan (Resolute Support Mission)¹⁴. Ook was de

Capaciteitsopbouw maatschappelijk middenveld en CT expertise van lokale veiligheidsautoriteiten

- Projectenportefeuille uit CT-versterkingsmiddelen van in totaal **7,2** miljoen euro (internationaal, regionaal en nationaal).
- Daarnaast masterclasses aan CT-medewerkers van Nederlandse posten in het buitenland.
- Trainingen aan gevangenispersoneel om hun bewustzijn van radicaliseringsrisico's en deskundigheid in de aanpak daarvan te vergroten.
- Trainingen om medewerkers in de veiligheidssector beter uit te rusten om reisbewegingen van terroristen te signaleren.
- Advisering bij de ontwikkeling van nationale CVE-strategieën en actieplannen.

Nederlandse krijgsmacht in 2018 actief in de Sahel-regio met een bijdrage aan de VN-missie MINUSMA en de EU-trainingsmisssie in Mali¹⁵.

¹³ Voor meer informatie, zie o.a. Kamerbrief 'Voortgangsrapportage Nederlandse bijdrage in de strijd tegen ISIS' van 13 april 2018 (Eerste Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 27 925, R); Kamerbrief 'Nederlandse bijdrage aan de anti-ISIS coalitie en de brede veiligheidsinzet in Irak in 2019' van 14 september 2018 (Kamerstuk 27 925, nr. 637).

¹⁴ Voor meer informatie, zie o.a. Kamerbrief 'Verlenging Nederlandse bijdrage aan Resolute Support en inzet voor de Brussel Conferentie over Afghanistan' van 30 september 2016 (Eerste Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 29521, V); Kamerbrief 'Nederlandse inzet in Afghanistan 2018–2021' van 15 juni 2018 (Eerste Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 27 925, T).

¹⁵ Voor meer informatie, zie o.a. Kamerbrief 'Toekomstige Nederlandse Inspanningen in Missies en Operaties' van 15 juni 2018 (Kamerstuk 29521 nr. 363); Kamerbrief 'Nederlandse bijdrage aan MINUSMA in 2018' van 11 september 2017 (Kamerstuk 33 694, nr. 11); Kamerbrief 'Nederlandse bijdrage aan MINUSMA in 2019 en veiligheidsinzet in de Sahel 2019 tot en met 2021' van 14 september 2018 (Eerste Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 29 521, AC).

Verdedigen

Een belangrijk onderdeel van de aanpak is gericht op het beschermen van personen, objecten en vitale processen tegen extremistische en terroristische dreigingen. De afgelopen tijd is geïnvesteerd in de versterking van het bewaken en beveiligen van personen, objecten en zogenoemde ‘soft targets’, zoals evenementen en drukke publieke plekken. Daarnaast is geïnvesteerd in de beveiliging van de burgerluchtvaart door het toepassen van nieuwe apparatuur om de actuele dreiging tegen te gaan.

Versterking bewaken beveiligen van personen, objecten en soft targets

In de afgelopen jaren hebben zich in West-Europa diverse aanslagen voorgedaan, waarbij de diversiteit van de doelwitten groot was. De veiligheid van stations, luchthavens, religieuze instellingen en grootschalige evenementen hebben de volle aandacht. Alle betrokken partijen op nationaal en lokaal niveau, in de publieke en private sector, blijven voortdurend leren van incidenten en aanslagen. Er is bijvoorbeeld sprake van een aanhou-

dend gevoel van urgentie om effectievere maatregelen te treffen bij ondernemers op drukke plekken en de evenementensector. In afstemming met publiek en private partners is een **handelingsperspectief drukke plekken voor ondernemers** opgesteld¹⁶ en ter beschikking gesteld aan diverse partners.

Ook is er al langere tijd aandacht voor de veiligheidssituatie van religieuze instellingen, zowel op lokaal als op rijksniveau¹⁷. Ook in Nederland hebben religieuze instellingen immers regelmatig te maken met incidenten in de vorm van intimidatie, bedreiging, bezettingen, vernielingen en/of vandalisme, wat een grote impact kan hebben op het gevoel van (on)veiligheid. Meerdere gemeenten zijn samen met de instellingen actief om de veiligheid en weerbaarheid van gebedshuizen en andere religieuze instellingen en

¹⁶ Beschikbaar via:

https://www.nctv.nl/onderwerpen_a_z/drukke_plekken/index.aspx.

¹⁷ Kamerbrief over de veiligheid van religieuze instellingen in Nederland, Kamerstuk 28684, 2018-2019, nr. 553.

hun bezoekers te vergroten. Het Rijk ondersteunt deze lokale aanpak waar nodig. Zo is in 2018 een **handboek veiligheid religieuze instellingen** ontwikkeld, met als doel het creëren/vergroten van veiligheidsbewustzijn en het aanreiken van handvatten om vanuit preventief oogpunt te kijken naar de (fysieke) veiligheid binnen religieuze instellingen.

Versterken bewaken en beveiligen

- Online toolbox: ‘Veilig ondernemen op drukke plekken’; biedt ondernemers op drukke plekken handvatten over wat zij zelf aan veiligheidsmaatregelen kunnen nemen.
- Een nieuwe handreiking ‘Evenementen Veiligheid’ is in 2018 in gebruik genomen door de Veiligheidsregio’s.
- Handboek ‘Veiligheid religieuze instellingen’; ontwikkeld door gemeente Den Haag, gemeente Rotterdam en NCTV, in navolging op de ‘Handreiking veilige moskee’ van 2017. Dit bevat concrete aanbevelingen die religieuze instellingen zelf kunnen doorvoeren.
- Daarnaast is bijgedragen aan beveiliging Koningsdag en gemeenteraadsverkiezingen.

Investeren in beveiliging burgerluchtvaart

Er is sprake van een aanhoudende terroristische dreiging tegen de burgerluchtvaart. De afgelopen jaren zijn vanwege verschillende incidenten beveiligingsmaatregelen op luchthavens wereldwijd aangescherpt. Ook in Nederland en in Europees verband wordt voortdurend gekeken of de beveiligingsmaatregelen nog passend zijn bij de actuele dreiging. Daarbij ligt de nadruk op verhoogde effectiviteit en waar mogelijk op verbeterde efficiëntie en passagiersvriendelijkheid van de maatregelen, bijvoorbeeld door **implementatie van nieuwe apparatuur**. Door intensieve internationale samenwerking op het gebied van informatie-uitwisseling en capaciteitsopbouw draagt Nederland ook actief bij aan een duurzame verbetering van de beveiliging van luchthavens in derde landen.

Implementatie nieuwe apparatuur voor screening handbagage en passagiers

- De apparatuur ondersteunt beveiligers door automatisch detecteren van dreigingen en is beter in staat om eventuele nieuwe dreigingen te detecteren.
- Passagiers kunnen laptops en vloeistoffen in de tas houden.
- De apparatuur biedt een platform voor verdere automatisering van controles.
- 2018 stond en 2019 staat in teken van verdere uitrol controlemiddelen op grotere Nederlandse luchthavens.

Vorbereiden

Ondanks de inzet op het voorkomen van extremisme en terrorisme, zoals hierboven beschreven, kunnen aanslagen of incidenten zich voordoen. Daarom is het belangrijk zo goed mogelijk voorbereid te zijn op extremistisch en terroristisch geweld en de mogelijke gevolgen daarvan. Hiervoor is de afgelopen jaren, in samenwerking met partners, geïnvesteerd in slagvaardige besluitvorming en effectieve respons, (crisis) communicatie en nazorg aan slachtoffers. Daarbij worden incidenten die zich toch voordoen, zoals recent in Utrecht, uitgebreid geëvalueerd, op verschillende niveaus, zodat er lessen uit kunnen worden getrokken voor de toekomst.

Uniforme gezamenlijke voorbereiding

Nederland heeft een slagvaardig ingerichte crisismanagement structuur ingericht op lokaal, regionaal en nationaal niveau. Om respons en hulpverlening te verbeteren, wordt ingezet op **multidisciplinaire en landelijke voorbereiding**. Centraal staat gezamenlijk opleiden en oefenen, met

name voor 'first responders' als brandweer, politie en ambulances. Dit bevordert multidisciplinair leren en versterkt de samenwerking tussen nationaal en regionaal/lokaal niveau.

Om (crisis)communicatie te verbeteren, is de nationale communicatiestrategie¹⁸ in het geval van een terroristische dreiging of aanslag geactualiseerd. Hierin is ook de rolverdeling in communicatie tussen partners op nationaal en regionaal/lokaal niveau beschreven. Recent zijn twee aanvullende praktische handreikingen voor ketenpartners zoals gemeenten, veiligheidsregio's, NP en OM verschenen, namelijk 'Communicatie in de acute fase' en 'Ongeluk, verward of terrorist'. In 2018 is ook een gerichte online campagne risicocommunicatie ingezet en getoetst, om burgers te informeren wat te doen bij een aanslag. Deze is ontwikkeld op basis van onderzoek naar beleving (on)veiligheid, en ingezet via *geotargeting* op sociale media en op locaties waar veel mensen samenkomen. Evaluatie toont dat aanpak en boodschap werken.

Multidisciplinaire en landelijke voorbereiding op een aanslag

- Er hebben de afgelopen periode diverse multidisciplinaire oefeningen plaatsgevonden waarbij operationele en bestuurlijke partners op regionaal en nationaal niveau met elkaar hebben geoefend op verschillende aspecten van terrorismegevolgbestrijding, zoals gevolgen van een aanslag, opsporingsonderzoek en civiel-militaire samenwerking.
- Sinds eind 2017 is het Instituut Fysieke Veiligheid (IFV) bezig om een multidisciplinaire kennisinfrastructuur op te zetten die structureel kennis uit incidenten die plaatsvinden in binnen- en buitenland verzamelt, duidt en omzet in handelingsperspectieven voor operationele diensten. Vervolgens wordt dit geborgd en omgezet in een kennisinfrastructuur en les- en leerstof.

¹⁸ De zogeheten Koepelnotitie 'Communicatie bij een terroristische dreiging of aanslag'.

Ten slotte is gewerkt aan betere voorbereiding van de nazorg aan slachtoffers van een terroristische aanslag. Naar aanleiding van de Europese richtlijn inzake terrorismebestrijding is gezamenlijk met een groot aantal verschillende partijen, van gemeenten en veiligheidsregio's tot Slachtofferhulp Nederland en Schadefonds geweldsmisdrijven, gewerkt aan een procesbeschrijving slachtofferzorg terrorisme. Deze beschrijft de rollen, taken en verantwoordelijkheden van de genoemde betrokken actoren ten aanzien van slachtoffers. Daarnaast wordt ingegaan op samenwerking bij processen zoals crisiscommunicatie, opvang en verzorging in de acute fase, psychosociale hulpverlening, de nafase en verantwoording. Partijen zijn aan de slag met de verdere uitwerking hiervan.

Vervolgen

Het strafrecht speelt ook een belangrijke rol in de aanpak van extremisme en terrorisme. Van opsporen, vervolgen en berechten gaat een preventieve en een repressieve werking uit. Er is de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in opsporing en vervolging, en in het aanscherpen van het strafrechtelijke instrumentarium tegen terrorisme. De komende periode zal Nederland waarschijnlijk geconfronteerd worden met uitreizigers die terugkeren. De overheid stelt alles in het werk om de dreiging die van deze personen uitgaat te verminderen. Tot slot is geïnvesteerd in begeleiding in re-integratie en deradicalisering van (ex-)gedetineerden.

Versterken opsporing en vervolging terrorismeverdachten

Opsporing en vervolging vormen een belangrijk onderdeel van het contraterrorismebeleid. Het OM en de NP blijven onverminderd inzetten op de **strafrechtelijke aanpak** van terrorisme. Het OM start onderzoeken naar elke onderkende uitreiziger en neemt elke verdenking van terrorisme en financiering daarvan serieus en in

onderzoek. Dit heeft de afgelopen periode geleid tot diverse veroordelingen, onder meer van uitreizigers naar en terugkeerders van strijdgebieden en ter zake van terrorismefinanciering. Een ander resultaat is het vrijdelen van een mogelijke terroristische aanslag, bijvoorbeeld met de aanhouding van zeven verdachten in september 2018. Door nationale en internationale partners worden inlichtingen verzameld over uitreizigers in Syrië en Irak, die in meerdere gevallen hebben bijgedragen aan bewezenverklaring van deelname aan de gewapende strijd en/of een terroristische organisatie van Nederlandse strijders.

De strafrechtelijke bevoegdheden voor terrorismebestrijding zijn adequaat, maar continu wordt bezien of het wettelijk instrumentarium actualisering en aanpassing behoeft. Een recente aanpassing wordt gevormd door de op 16 oktober 2018 in werking getreden Wet versterking strafrechtelijke aanpak terrorisme¹⁹, die

¹⁹ Kamerstuk 34746, nr. 2.

Strafrechtelijke aanpak: opsporing en vervolging (1 maart 2019)

- Over lopende opsporingsonderzoeken kunnen geen mededelingen gedaan worden.
- Er zijn circa **250** strafrechtelijke signaleringen naar uitgereisden. Hiervan zijn ongeveer **30** zaken bij verstek aangebracht.
- Een aantal uitreizigers is na terugkeer vervolgd. Op dit moment vervolgt het OM **5** teruggekeerde uitreizigers.
- Daarnaast vindt vervolging plaats in een aantal zaken waarvan het strafbaar feit in Nederland plaatsvond.
- Bijvoorbeeld in de zaak van de groep van zeven mannen die in september is aangehouden, de man die in Amsterdam op het station twee mensen neerstak en de man die in en bij de tram in Utrecht vier mensen doodschoot.
- Tot op heden zijn in Nederland ook **6** rechtszaken met een expliciete TF component voltooid.
- Het OM verwacht in de komende jaren enkele tientallen TF-gerelateerde zaken voor de rechter te kunnen brengen.

diverse mogelijkheden om effectiever te kunnen optreden tegen terrorisme introduceert. Dit zijn onder andere:

- verlenging van voorlopige hechtenis zonder ernstige bezwaren bij verdenking van terroristische misdrijven;
- verruimen van mogelijkheden om celmateriaal ten behoeve van DNA-onderzoek af te nemen bij verdachten van terroristische misdrijven;
- invoering van een aangifteplicht voor iedereen die kennis heeft van (de voorbereiding van) een terroristisch misdrijf.

Begin 2019 is, voortvloeiend uit het Regeerakkoord, het wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer dat voorziet in het strafbaar stellen van het zonder toestemming in een aangewezen gebied verblijven dat door een terroristische organisatie wordt gecontroleerd.

Aanpak terugkeerders

De problematiek rondom de terugkeer van Nederlandse uitreizigers vormt een urgent en complex vraagstuk. Naast de veiligheidssituatie in de regio, de internationale betrekkingen en de veiligheid van betrokkenen, weegt mee dat het Kabinet geen mensen naar onveilig gebied stuurt om Nederlandse uitreizigers terug te halen. Wanneer uitreizigers zich melden op een Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiging, vindt terugkeer naar Nederland plaats onder begeleiding van

de Koninklijke Marechaussee. Bij aankomst in Nederland wordt de betrokkene aangehouden en verhoord. Het Openbaar Ministerie gaat, waar opportuun, over tot strafvervolging.²⁰

Europese samenwerking op het terrein van uitreizigers, waaronder minderjarigen, acht Nederland van groot belang. Onze nationale veiligheid is sterk verweven met (ontwikkelingen in) de internationale context, bijvoorbeeld binnen het Schengengebied. In samenwerking met de EU CT-Coördinator is verschillende keren over de aanpak gesproken. Het doel hiervan is om inzicht te krijgen in de inschatting van verschillende aspecten van de dreiging, te leren van elkaars ervaringen met de terugkeerdersproblematiek en mogelijkheden te verkennen om samen op te trekken. Nederland pleit, met inachtneming van de bevoegdheden van lidstaten, voor een afgestemde benadering.

²⁰ Dit is in een aantal Kamerstukken toegelicht, te weten:

- Kamerbrief Aanbieding veiligheidsanalyse minderjarigen in Syrische kampen, Kamerstuk 29754, 2018-2019, nr. 483.
- Kamerbrief Kabinetsreactie standpunt Kinderombudsman, Kamerstuk 29754, 2017-2018, nr. 461.
- Kabinetsreactie op de brief van de Kinderombudsman van 8 januari 2019 inzake veiligheidsanalyse met betrekking tot uitreizigers en hun minderjarige kinderen in Syrische kampen, 31 januari 2019, Kamerstuk 29754, 2018-2019, nr. 488.

In opdracht van de ministeries van VWS, OCW en JenV hebben Arq Psychotrauma en Fier een pool van experts georganiseerd, het zogeheten **Landelijk Advies Team (LAT)**, die ook in 2018 het lokale casuoverleg hebben geadviseerd over opvang, zorg, onderwijs en veiligheid van minderjarige terugkeerders uit jihadistisch strijdgebied. De Raad voor de Kinderbescherming heeft, anticiperend op een eventuele terugkeer, over alle circa 100 bekende kinderen dossiers opgemaakt zodat de noodzakelijke zorg zo snel mogelijk kan worden geboden.

Landelijk Advies Team

- Doordat kinderen in een oorlogsgebied leven, komen ze geregeld in aanraking met geweld en dood, wat traumatisch voor hen kan zijn.
- Bij het LAT werken zorgaanbieders en duidings-experts nauw samen onder coördinatie van de Raad voor de Kinderbescherming.
- Dit biedt concrete inzichten voor onder meer cross-sectorale samenwerking, privacybescherming en informatie-uitwisseling, en mogelijke interventies.
- De financiering voor het LAT is door de minister van VWS met twee jaar verlengd.

Maatwerk in detentie, re-integratie en *disengagement*

Om de verspreiding van extremistisch gedachtegoed te voorkomen, onderlinge beïnvloeding tegen te gaan en een succesvolle terugkeer in de maatschappij te bereiken, wordt binnen de Terroristen Afdelingen (TA's) van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) ingezet op maatwerk. Daarmee wordt gewerkt aan de optimale bescherming van de samenleving tegen deze (ex-)gedetineerden. Door de maatwerkaanpak is ook bij gedetineerden met een hoog risicoprofiel meer ruimte om te werken aan re-integratie en *disengagement*. Dit is ook van belang in het licht van de ontwikkelingen rondom terugkeerders (en hun kinderen) uit het strijdgebied en *home grown* radicalisering, die de komende jaren om aanvullende inzet zullen vragen. Vanuit de CT-gelden uit het Regeerakkoord zijn hiervoor aanvullende middelen beschikbaar.

Het **team Terrorisme en Extremisme (TER)** van Reclausering Nederland speelt een belangrijke rol in het toezicht houden op en begeleiden van re-integratie van gedetineerden. Op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft de Universiteit Leiden de aanpak van dit gespecialiseerde team geëvalueerd ²¹.

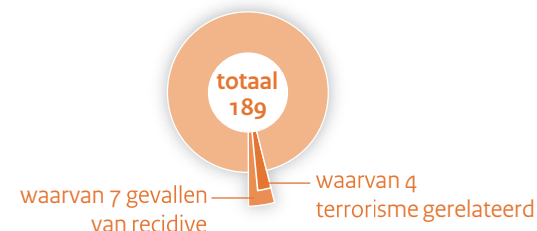
De inzichten uit de diverse evaluaties worden ingezet om de effectiviteit van de inzet van de diverse ketenpartners te verbeteren. De noodzaak om praktijkervaringen te delen en de kennis over *disengagement*-processen en de beïnvloedingsmogelijkheden te vergroten, is ook internationaal een belangrijk thema. Zo neemt Nederland deel aan een project dat door Zweden en Frankrijk met ondersteuning van de Europese Commissie is opgezet.

Door de verbinding te leggen tussen de TA en andere partners wordt zowel op het gebied van veiligheid als op het gebied van re-integratie expertise gedeeld en informatie overgedragen. Op het gebied van re-integratie en *disengagement* is al regelmatig overleg tussen TA, ontvangende penitentiaire instellingen, reclassering en gemeenten. Die samenwerking zorgt ervoor dat deze partijen elkaar weten te vinden en van elkaar leren. Deze aanpak wordt verder uitgebreid. Daarom gaan zij nauwer samenwerken in een zogeheten multidisciplinair afstemmingsoverleg resocialisatie (MAR). Het MAR zal de continuïteit van interventies bewaken en stimule-

²¹ Kamerbrief met een reactie op radicalisering in gevangenissen van 7 november 2018, Kamerstuk 29754, nr. 475. Voor het gehele rapport 'Reïntegratie van gedetineerden met een extremistische achtergrond', zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/11/07/tk-bijlage-reïntegratie-van-gedetineerden-met-een-extremistische-achtergrond>.

Evaluatie team Terrorisme en Extremisme (TER)

- Inzet team TER is gericht op signaleren, beheersen en wegnemen van risico's en zoeken naar mogelijkheden tot losweken extremistisch netwerk en re-integratie in samenleving.
- Hoofdconclusie van de evaluatie is dat de aanpak in lijn is met wetenschappelijke literatuur over terrorisme en (gewelddadig) extremisme. De onderzoekers concluderen dat de aanpak van het TER-team effectief is en bijdraagt aan datgene waarvoor het team is opgericht: het voorkomen van recidive.
- Aantal casussen in de onderzoeksperiode:

- Er zijn ook aanbevelingen, namelijk het verbeteren van informatiedeling tussen de samenwerkingspartners en het versterken van de onderlinge samenwerking. Daarnaast is het advies de bestaande instrumenten en interventies door te ontwikkelen en nieuwe interventies te ontwikkelen.

ren doordat deze partijen gezamenlijk op casusniveau zullen bekijken welke interventies passend zijn voor de betreffende (ex)gedetineerde met een terroristische achtergrond. Indien nodig kunnen de uitingen van personen gemonitord worden, om signalen van verdere radicalisering en/of extremistische gedragingen op te pikken en recidive te voorkomen. Binnen enkele maanden gaat het MAR van start.²²

Zo wordt de verbinding gemaakt tussen de maatwerk-aanpak in detentie en de lokale aanpak, waar ook na de periode van detentie en toezicht verder gewerkt kan worden aan *disengagement* en re-integratie. Ook is een werkgroep ingericht voor het (door)ontwikkelen van interventies, delen van *good practices*, en het nader onderzoeken van de interferentie van diverse maatregelen rondom een geradicaliseerde (ex) gedetineerde.

²² Kamerstuk 29754, 2018-2019, nr. 489.

Uitgave
Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en
Veiligheid

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

www.nctv.nl
info@nctv.minvenj.nl
[@nctv_nl](https://twitter.com/nctv_nl)

april 2019